

КРАВЕЦЬ М. О.,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри конституційного
та адміністративного права
юридичного факультету
(ДВНЗ «Національний гірничий
університет»)

УДК 351.713(477)

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЇ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена аналізу змісту конституційних положень, а також порядку реалізації таких норм. Особливу увагу приділено висвітленню проблем, що виникають у процесі реалізації Конституції, чинних форм і механізмів реалізації Основного Закону.

Ключові слова: Конституція України, реалізація правових норм, системний підхід, законотворча діяльність, конституційні права, демократична держава, правова держава.

Стаття посвящена аналізу содержания конституционных положений, а также порядка реализации таких норм. Особое внимание уделено освещению проблем, возникающих в процессе реализации Конституции, существующих форм и механизмов реализации Основного Закона.

Ключевые слова: Конституция Украины, реализация правовых норм, системный подход, законотворческая деятельность, конституционные права, демократическое государство, правовое государство.

This article analyzes the content of the constitutional provisions, as well as the order of realization of such norms. Particular attention is paid to lighting problems that arise during the implementation of the Constitution, the existing forms and mechanisms of implementation the Basic Law.

Key words: Constitution of Ukraine, implementation of legal regulations, systematic approach, legislative activity, constitutional rights, democratic state, constitutional state.

Вступ. Актуальність питання реалізації Конституції України є досить значною на тепер, оскільки сьогодні держава проводить активні реформи в усіх сферах діяльності. Демократично-правовий розвиток українського суспільства не може реалізовуватися поза межами приписів Основного Закону держави, оскільки саме Конституція юридично висвітлює основні критерії розвитку і становлення державності, закріплює повноваження, права й обов'язки органів влади, наділяє громадян, їхні об'єднання правами та, звісно, покладає на них і їхні об'єднання певні обов'язки. На сучасному етапі ефективний і стабільний розвиток суспільства необхідний для самої держави, для ефективного розвитку її економічної, соціальної, політичної та інших складників, для успішної співпраці з багатьма розвиненими країнами світу. Для України сьогодні одним із пріоритетних напрямів розвитку є вступ до Європейського Союзу й інших міжнародних організацій, де просто необхідний високий рівень розвитку економічної, соціальної, законодавчої сфери в країні та повноцінне втілення в життя закріплених Конституцією її правових норм [1].

Ухвалення і прийняття Конституції є лише початком конституційного регулювання суспільних правовідносин. Конституція визначає, формулює конкретну поведінку всіх суб'єктів суспільства й реалізується лише тоді, коли ці приписи, положення відображаються в практичній діяльності всіх суб'єктів як державної влади, так і кожного пересічного громадянина. Важливо зрозуміти, що Конституція є Основним Законом держави, комплексно врегульовує всі сфери суспільної діяльності, має вищу юридичну силу в процесі їх правового регулювання. Якщо приписи Конституції «не працюють», то це негативно впливає й на галузеве законодавство, оскільки нормативно-правові акти відокремленої галузі права повинні відповідати основним засадам Конституції. Тому з вищевикладеного випливає, що, використовуючи закладений у Конституції потенціал, дійсно можна вплинути на розвиток соціальних процесів, явищ і на їх позитивне практичне правове регулювання.

У процесі дослідження цієї теми важливим є порядок висвітлення, вивчення змісту самого поняття і ступеня реалізації Конституції України в законодавчій, виконавчій, судовій діяльності, а також визначення проблем реалізації в органах місцевого самоврядування, способів вирішення проблем, пов'язаних із реалізацією, з'ясування основних форм такої реалізації Конституції та її основних засад. Значну роль у розмінні цієї теми відіграє місце Конституції України в ієрархічній системі законодавства України, а також форми реалізації Конституції України в законодавчій, виконавчій, судовій діяльності, місцевому самоврядуванні [2].

Цю тему досліджують, вивчають багато вчених-правознавців, серед яких – Л. Бориславський, Ю. Битяк, Д. Григоренко, В. Журавський, В. Погорілко, О. Скрипник, В. Тацій, Н. Теслянка, Ю. Тодика, М. Шомін, П. Шляхтун та ін.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати зміст конституційних положень, а також порядок реалізації таких норм; висвітлити проблеми, що виникають у процесі реалізації Конституції, чинних форм і механізмів реалізації Основного Закону.

Результати дослідження. Після прийняття Конституції України та змін до неї постало питання щодо її дійсної реалізації. Реалізація Конституції, її основних норм і положень у всіх сферах суспільного та державного життя є основою для ефективного функціонування, розвитку й діяльності всього суспільства. Якщо брати до уваги ще той факт, що демократична Конституція є основою, фундаментом розвитку демократичної, правової держави, яка є однією з основних демократичних цінностей, що розвиває наша країна для свого суспільства, то реалізація Конституції є необхідною для ефективного розвитку Української державності на шляху створення правової, демократичної держави та громадянського суспільства, що зазначено в ст. 1 чинної Конституції.

Реалізація Конституції – це втілення на практиці закладених у ній усіх демократичних цінностей для забезпечення прав і свобод особи. Реалізація конституційних норм – це сукупність правових інституційних елементів, за допомогою яких забезпечується на практиці втілення конституційних приписів. Механізм їх реалізації не обмежується суто юридичним блоком, оскільки на цей процес суттєво впливають соціально-економічна й політична ситуації, рівень правової та загальної культури, моралі, соціально-психологічна ситуація в країні, історичний етап розвитку держави й суспільства, геополітичний чинник [3]. Важливим елементом механізму реалізації Конституції є державні інституції, органи місцевого самоврядування, які забезпечують застосування конституційних норм у процесі нормотворчої, правозастосовної і правоохоронної діяльності (інституційний блок). Дотримання конституційних норм – це така форма їх реалізації, за якої суб'єкти державно-правових відносин утримуються від дій, що суперечать нормам Конституції України. Так, ст. 67 Основного Закону встановлює, що кожний зобов'язаний не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодувати завдані ним збитки, неухильно дотримуватися Конституції та законів держави, своїми діями не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Це модель пасивної поведінки суб'єктів правовідносин. У цій формі реалізуються заборонні (імперативні) норми. Імперативний характер такої норми полягає в повній забороні незаконних, неправомірних дій щодо іншого суб'єкта правовідносин.

«Механізм» реалізації конституційних норм – це сукупність правових і інституційних елементів, за допомогою яких забезпечується на практиці втілення конституційних приписів [4]. Цей механізм реалізації Конституції залежить не лише від юридичних засобів, за допомогою яких він діє, він має враховувати рівень політичної свідомості, культури населення; історію розвитку держави, наявні явища в суспільстві та інші чинники, які формуються в атмосфері населення. Без урахування перелічених факторів механізм не буде дієвим, оскільки не можна втілити припис Конституції в реальність, якщо ця норма не відповідає дійсності, яка склалася в суспільстві на цей момент. Важливим елементом механізму реалізації є саме державні органи влади, що забезпечують дотримання й фактично є суб'єктами реалізації конституційних приписів.

Державно-правовий розвиток українського народу зумовлений декількома чинниками. По-перше, ефективний і стабільний розвиток суспільства необхідний нашій державі для більш ефективного розвитку її економічної, соціальної, політичної та інших сфер. По-друге, він потрібен для успішної співпраці з іншими розвиненими країнами світу. По-третє, ми вважаємо, це зумовлено тим, що для України одним із пріоритетних напрямів розвитку є вступ до Європейського Союзу й інших міжнародних організацій, де потрібні високий розвиток економічної сфери країни та повна реалізація закріплених конституційних норм.

Отже, на сучасному етапі розвитку нашої держави та її суспільства є проблеми, які заважають реалізації конституційної реформи, а саме:

- низький рівень підготовки політичної еліти, яка зазвичай складається з представників окремих верств суспільства з високим рівнем достатку, інтереси яких обмежені збереженням власного капіталу;
- хибне уявлення людей про демократію (представники нового покоління трактують її як уседозволеність без будь-яких обмежень, а ті люди, які жили за часів Радянського Союзу, тлумачать її як зло, що заважає існуванню держави) [5].

Щодо проблем, які виникають у процесі реалізації Конституції, її норм і положень, то вони пов'язані з різними ознаками, які натепер притаманні нашому суспільству та державі, а саме:

- недосконалість законодавства України, його суперечливість Конституції та між собою;
- недосконалість самої Конституції України, тому що в ній самій міститься багато норм, які суперечать одна одній або дійсності;
- низький рівень розвитку правової культури і свідомості населення, що пов'язаний із довгостроковим перебуванням у складі іноземних держав;
- низька політична свідомість політичної еліти, яка тлумачить норми Конституції України на свою користь, незважаючи на той факт, що, згідно із самої Конституцією, політики мають представляти волю народу, діяти в його інтересах;
- відсутність ґрунтовних наукових досліджень із питань реалізації Конституції.

Ці та інші фактори негативно впливають на рівень реалізації Конституції держави в суспільстві, роблять її практично недієвою.

Отже, реалізація конституційної реформи є далеко не безпроблемним явищем у нашій державі. Однією з основних її проблем є її перехідний характер, відповідно до перехідного періоду в розвитку нашої держави й нашого суспільства. В Україні продовжують існувати певною мірою змішаний тип держави та політичний плюралізм. Можна з певністю сказати, що за такої форми правління одночасно наявні ознаки й демократизму, й анархізму, й авторитаризму, а тому такі умови не сприяють усебічній реалізації Конституції, адже вона при демократизмі буде реалізовуватись, при анархизмі – нехтуватись, а при авторитаризмі – реалізовуватись, але однобічно, лише в тих напрямках, які вигідні державі чи певному колу осіб. Варто наголосити, що ефективна реалізація Конституції залежить від двох чинників:

- з одного боку, від державної влади, її бажання діяти на користь суспільства, втілювати основні конституційні положення в життя держави та суспільства,
- з іншого боку, втілення цих норм неможливе без бажання самого суспільства їх сприйняти й абсолютно дотримуватися, у свою чергу, вимагати від держави їх виконання [6].

Аналізуючи норми Конституції, можна вказати на те, що Конституція відіграє вирішальну роль не лише в діяльності державних органів, а й у їх формуванні. Так, саме Конституцією України визначено функції, повноваження кожного органу державної влади, а саме: Верховна Рада України – єдиний законодавчий орган; Кабінет Міністрів України – центральний орган виконавчої влади; Президент України – глава держави; судові органи. Під час реалізації своїх повноважень органи державної влади діють у спосіб і в межах, чітко передбачених Конституцією України. Можна стверджувати, що Конституція України безпосередньо бере участь у створенні та функціонуванні основних органів державної влади в Україні, так як вона є Основним Законом держави, має найвищу юридичну силу, відповідно, інші нормативно-правові акти приймаються саме для регламентації діяльності державної влади й в обов'язковому порядку, передбаченому Конституцією, мають відповідати і не суперечити її нормам, приписам [7].

На думку автора, поняття реалізації Конституції не можна зводити лише до дії її як нормативно-правового акта. Вона має також безпосередній вплив на правосвідомість. У Конституції закладено значний потенціал, який не вичерпується протягом усього терміну її дії. Під впливом Конституції формується правосвідомість населення щодо необхідності вчинення певних дій, дотримання правових норм, поваги до прав і законних інтересів громадян. Сам процес реалізації Конституції держави здійснюється для розвитку суспільства цієї держави, тому що за концепцією демократичної держави суспільство є основою держави, остання створена для нього й діє лише в його інтересах. За тією самою концепцією створюється правова, демократична держава, яка, у свою чергу, створює громадянське суспільство, побудова якого можлива лише за повної реалізації Конституції.

Для побудови вищевказаного громадянського суспільства й правової держави в Україні необхідно забезпечити компроміс між різними політичними партіями, спрямувати зусилля еліти політичної та економічної сфери на об'єднання суспільства для пошуку шляхів виходу з економічної кризи, для вирішення низки проблем, що переживає наше суспільство сьогодні, довести до кінця розпочате реформування держави з урахуванням досвіду європейських країн. Тому основною передумовою належної реалізації є саме високий рівень правосвідомості й громадян, і представників органів державної влади, виховання глибокої поваги до Конституції й закону, формування високої правової культури. Без цього неможливо створити громадянське суспільство, побудувати правову державу.

Висновки. З вищевикладеного можна підсумувати, що Україна формується на правильних демократичних засадах, має багату правову базу, на цей момент:

- держава реформується відповідно до Європейського підходу розвитку,
- підставою для функціонування держави загалом і окремих її органів є право,
- головними цілями України є захист прав особи (сім'ї), нації,
- Україна є демократичною державою,
- органи влади мають формуватись гласно, але не до кінця підконтрольні народowi,

– свої повноваження держава реалізує не лише через примус, а й через силу громадської думки,
– органом держави, який забезпечує справедливість і дає змогу захистити своє право, є гласний, високопрофесійний, сформований демократичним шляхом суд.

Українська держава повинна синтезувати, аналізувати досвід творення держави і права країн Європи й усього світу, відбираючи їй необхідне для її розвитку і становлення якомога досконалішої системи реалізації норм Конституції й, відповідно, правової держави!

Список використаних джерел:

1. Григоренко Д.А. Громадянське суспільство в Україні. 10 порад європейських колег / Д.А. Григоренко // Громадянське суспільство і права людини : матеріали Міжнар. наук. практ. семінару, Харків, 9 груд. 2010 р. / Нац. акад. прав. наук України; НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування; Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого ; редкол.: Ю.П. Битяк та ін. – Х. : НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування, 2010. – С. 191–194.
2. Шомін М. Деякі аспекти реалізації судами норм Конституції / М. Шомін // Юридична газета. – 2006. – № 8. – Ст. 12.
3. Бориславський Л. Деякі теоретичні і практичні питання реалізації / Л. Бориславський.
4. Конституція України // Шляхтун П.П. Конституційне право : [словник термінів] / П.П. Шляхтун. – К. : Либідь, 2005.
5. Стрижак А.А. Конституційний Суд України як гарант дотримання конституційних принципів демократичної, правової держави / А.А. Стрижак // Право України. – 2010. – № 6.
6. Фрицький О.Ф. Конституційне право України : [підручник] / О.Ф. Фрицький. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 536 с.
7. Красносільська А. Показники розвитку громадянського суспільства України у європейському контексті / А. Красносільська // Громадянське суспільство. – 2012. – № 1 (19). – С. 4–6.

КРАВЧУК К. Г.,
аспірант юридичного факультету
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка)

УДК 342.565.2

**СУДОВА ПРАВОТВОРЧІСТЬ У ДІЯЛЬНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ
УКРАЇНИ: МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ**

У роботі автором встановлено та проаналізовано доктринальні підходи до виокремлення методологічної основи наукового дослідження. Конкретизовано розуміння методологічної основи наукового пізнання. Визначено пізнавальний потенціал судової правотворчості в діяльності Конституційного Суду України. Підсумовано особливості методологічної основи дослідження судової правотворчості в діяльності Конституційного Суду України. Визначено зміст методологічної основи дослідження судової правотворчості в діяльності Конституційного Суду України, надано її характеристики.

Ключові слова: правотворчість, судова правотворчість, юридична практика, судова практика, Конституційний Суд України, методологія наукових досліджень.

В работе автором установлены и проанализированы доктринальные подходы к определению методологической основы научного исследования. Уточнено понимание методологической основы научного исследования. Раскрыт познавательный потенциал судебного правотворчества в деятельности Конституционного Суда Украины. Уточнены особенности методологической основы исследования судебного правотворчества в деятельности Конституционного Суда Украины. Определено содержание методологической основы исследования судебного правотворчества в деятельности Конституционного Суда Украины, представлена её характеристика.

Ключевые слова: правотворчество, судебное правотворчество, юридическая практика, судебная практика, Конституционный Суд Украины, методология научных исследований.

